

Atıf - Reference: Has, Sinem; Ayşegül Atay (2020) Dil kültür etkileşimi açısından “ekmek” ve “pirinç (kome 米)” sözcüklerinin deyim ve atasözlerindeki anlam değerleri. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(10): 141-153.

Dil kültür etkileşimi açısından “ekmek” ve “pirinç (kome 米)” sözcüklerinin deyim ve atasözlerindeki anlam değerleri*

Sinem Has**

Ayşegül Atay***

Öz

Dil ve kültür birbiriyle etkileşim içerisinde gelişme gösterir. Dil-kültür etkileşimini, o toplumun diline yansıyan deyim ve atasözleri üzerinde görmek ve incelemek mümkündür. Bu çalışmada, “ekmek” ve “pirinç” sözcüklerinin Türkçe ve Japonca deyim ve atasözlerindeki anlam değerleri karşılaştırılmıştır. İki sözcüğün kendi dillerindeki anlam değerlerini belirlemek ve iki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak amaçlanmıştır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmamızda tarama tekniği kullanılmış, buna göre sözlükler ve internet kaynaklarından taradığımız bu cümleler karşılaştırma yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, Türkçe “ekmek”, Japonca “pirinç (kome 米)” sözcüklerinin anlam bakımından “geçim kaynağı, ekonomi ve maddi değer” şeklinde aynı değerleri yüklenmiş olmaları bakımından benzerlik gösterdikleri, buna karşın Türkçe deyim ve atasözlerinde geçen “pirinç” sözcüğünün anlam değerinin Japoncadaki pirinçle aynı anlam değerinde olmaması noktasında farklılık gösterdikleri anlaşılmıştır. Buradan, her iki toplumun yaşam kültürünün temel gıdası olarak Türk toplumunda ekmeğin, Japon toplumunda pirincin önemli bir yere sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Dil, kültür, anlam değeri.

The meaning values of the words “bread” and “rice (kome 米)” in terms of language-culture interaction

Abstract

Language and culture develop by constantly interacting with each other. It is possible to see and examine the language-culture interaction on the idioms and proverbs reflected in the language of that society. In this study, the meaning values of the words “bread” and “rice” in Turkish and Japanese idioms and proverbs were compared. It was aimed to determine the meaning values of the two words in their own languages and to reveal the similarities and differences between two languages. In this qualitative study, the scanning technique was used and accordingly, these sentences that we scanned from dictionaries and internet resources were analyzed by comparison method. As a result of the analysis, the words “bread” in Turkish and “rice (kome 米)” in Japanese show similarities in terms of having the same values as “livelihood, economy and material value”, whereas the meaning of the word “rice” in Turkish idioms and proverbs it is understood that they differ in the point that they do not have the same meaning as rice in Japanese. From

* Bu makale Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde tamamlanan “Dil-Kültür Etkileşimi Açısından Türkçe ve Japonca Deyim ve Atasözleri- Yemek Kültüründen Temel Sözcükler Odaklı” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, sinemhas@nevsehir.edu.tr ORCID: 0000-0003-2995-7714

*** Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Japon Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ataysegul@gmail.com ORCID: 0000-0002-8819-4959

Geliş tarihi - Date of reception: 16.09.2020

Kabul tarihi - Date of acceptance: 28.10.2020

this, it was concluded that bread has an important place in Turkish society as the basic food of the life culture of both communities and rice in Japanese society.

Keywords: Language, culture, meaning value.

Giriş

Her toplumun üzerinde yaşadığı coğrafi konumla birlikte yaşam koşulları, kendine özgü yemek kültürünü meydana getirmiştir. Japonların ada ülkesinde yaşamalarından ötürü yemek kültürleri, deniz ürünleri üzerine şekillenmiştir. Türklerde ise iç ve doğu kesimlerde tarım ve hayvancılığa, kıyı kesimlerde deniz ürünlerine dayanmaktadır. Türkler için “ekmek” önemli bir besin maddesi ve geçim kaynağını oluştururken, Japonlar için de “pirinç” yemek kültürü açısından ön plana çıkmaktadır.

Aksan, ekmeğin, geçim, yaşam, yaşamı sürdürebilme anlamlarını kazandığını, Uzakdoğu ülkelerinde pirincin, Türklerde ekmeğe verilen değere yaklaştığını belirtmektedir (Aksan, 2015a: 103). Türklerin ve Japonların kültürel yaşamlarında yer alan “ekmek” ve “pirinç” ile ilgili sözcükler, deyim ve atasözleri içinde çeşitli anlamlar ifade etmektedirler. Bu çalışmada amaç, Türk ve Japon toplumunun ana besin maddelerini oluşturan bu sözcüklerle ilgili deyim ve atasözlerindeki anlam değerlerini incelemek, benzer ve farklı yanlarını saptayarak, özellikle yemek kültürünün bir toplumun dilinde nasıl yer ettiğini ve toplumda hangi anlayışı ortaya koyduğunu açığa çıkarmaktır.

Günümüze kadar yapılmış olan çalışmalar Japonca ve Türkçe vücut organları ve hayvanlar ile ilgili deyim ve atasözlerinden oluşmaktadır. Bu yönüyle, her iki toplumun yemek kültürünün temelindeki sözcüklerin yer aldığı deyim ve atasözlerinden oluşan çalışmamızın, bu çalışmalardan farklı olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın, dil-kültür etkileşimi açısından Türkçe-Japonca deyim ve atasözlerinin karşılaştırılması ve kültürün, dile yansması noktasında “ekmek” ve “pirinç” ile ilgili Türk ve Japon toplumu açısından kültürel değerlerin ortaya çıkarılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışmada tarama yöntemi kullanılmıştır. “Ekmek” ve “pirinç” sözcüğü ile oluşan deyim ve atasözleri belli bir ayırım yapılmadan çeşitli sözlüklerden taranarak elde edilmiştir. Japonca deyim ve atasözlerinin toplanmasında kullanılan sözlükler aşağıdaki gibidir:

» Kotowaza Jiten

» Kanyōku Jiten Koji Kotowaza

» Reikai Kanyōku Jiten

» İnternet sözlüğü

Türkçe deyim ve atasözlerinin toplanmasında kullanılan deyim ve atasözleri aşağıdaki gibidir:

» Açıklamalı-Örnekli Türkçe Deyimler Sözlüğü

» Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1

» Altın Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü

» Deyimler Sözlüğü 1000 Temel Deyim

Bu çalışmada “ekmek” ve “pirinç” ile ilgili 12 Türkçe ve 10 Japonca olmak üzere 22 deyim ve atasözü sözlüklerden rastgele seçilerek incelenmiştir¹. Deyim ve atasözlerinin anlamlarıyla ilgili açıklamalar, taranan bu sözlüklerden alıntı yapılmıştır. Ardından, sözlüklerde verilen anlamlarından her bir sözcüğün anlam değerleri belirlenmiştir. Bunun için R. Barthes’in “düzanlam” ve “yananlam” sınıflandırması temel alınarak, sözcüklerin anlam değeri ortaya konmuş ve iki dilin karşılaştırılmasıyla benzerlik ve farklılıklar saptanmıştır (Günay, 2016: 210).

R. Barthes, dilbilimsel çözümlenmeden gösterebilimsel çözümlenmeye geçerken düzanlam (denotation), yananlam (connotation), üstdil (metalanguage) gibi gösterge düzlemlerinden yararlanmıştır. Bu üç anlamlama dizgesi de bir anlatım (gösteren) ve bir içerik (gösterilen) dizgesine sahiptir. Gösteren, gösterilen ve göstergeden oluşan ilk dizge bize düzanlamı verir. Düzanlam, anlamlandırma düzeyinde ilk sırada yer alır ve görünür haliyle anlama göndermede bulunur. Yananlam düzlemi ilk dizgenin göstergesini kendi dizgesinin göstereni haline getirir (Bircan, 2015: 17-41).

Buradan düzanlamın sözcüğün sahip olduğu ilk anlam ve sözlükte yer alan birinci anlam olduğu; yananlamın ise sözcüğün düzanlamı doğrultusunda kazandığı yeni anlam olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, bu çalışmadaki sınıflandırma, düzanlam ve yananlam olarak yapılmıştır. Tekmen ve Takana, Rōmaji'nin, Japonca yazıların Latin alfabesi ile yazım biçimine verilen ad olduğunu ifade ederek günümüzde kunrei biçimi, hepburn biçimi, nihon biçimi ve bilgisayarda Japonca yazarken, Q klavye temel alınarak kullanılan IME biçimi bulunduğunu belirtirler (Tekmen ve Takana, 2016: 37-38). Çalışmada isim çevirileri ve Japonca çevirilerde Hepburn sistemi kullanılmıştır. Uzun okunacak harflerin üzerine uzatma işareti konmuştur.

Bu çalışma, üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, kültürün dile yansımaları açısından deyim ve atasözlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde, çalışmamıza konu olan "Ekmek" ve "pirinç" ile ilgili deyim ve atasözleri incelenerek sözcüklerin anlam değerleri belirlenmiştir. Üçüncü bölümde ise karşılaştırma ve sonuca yer verilmiştir.

Yapılmış çalışmalar

Japonca deyimler konusunda Takamura (1995), *Japonca ile Türkçe Arasında Anlambilim Açısından Bir Karşılaştırma (Vücut Organları İle İlgili Deyimler)* başlıklı yüksek lisans tezinde Japonca ve Türkçe vücut organlarıyla ilgili olan deyimleri incelemiştir. Varoğlu (2016), "*Hara*", "*kokoro*", "*mune*" sözcükleri ile oluşturulan Japonca Deyimlerde Metaforik ve Metonimik Yapılanma başlıklı doktora tezinde, bu sözcüklerden oluşan deyimleri bilişsel açıdan incelemiştir. Denizman (2019), *Türkçede "burun" Japoncada "hana" ile oluşmuş deyimler* adlı yüksek lisans tezinde, Türkçede "burun" ve Japoncada "hana" sözcüklerinin kullanıldığı deyimlerin anlamsal ve kavramsal karşılaştırmasını yapmıştır.

Akbay (2014), *Japon Atasözlerinde Geçen Bazı Hayvan İmgeleri Üzerine Tespitler* adlı çalışmasında hayvan imgeleriyle ilgili Japon atasözlerini incelemiştir. Gençer (2017), *Türk ve Japon Atasözlerinde Hayvan Metaforları* adlı çalışmasında hayvan isimleriyle oluşturulmuş Japon atasözlerini inceleyerek Türk atasözleri ile karşılaştırmıştır.

Yukarıda sözü edilen çalışmaların, vücut organlarıyla ve hayvanlarla ilgili olduğu görülmektedir. Buna karşın, her iki toplumun yemek kültürünün temelini oluşturan sözcüklerin yer aldığı deyim ve atasözlerinden oluşan çalışmamız, diğer çalışmalardan farklı olarak, Türkçe ve Japonca deyim ve atasözleri ile ilgili dil-kültür etkileşimi açısından karşılaştırmalı bir çalışmadır (Has, 2020:8).

Kültürün dile yansımaları açısından deyim ve atasözleri

Aksan, insanların ve bazı hayvan türlerinin bir arada yaşayabilmelerinin en önemli gereklerinden birinin, bir başka deyişle de birlikte yaşayabilmenin ön koşulu olarak, bildirişmenin, haberleşmenin sayılabileceğini belirtir (Aksan, 2015b: 42). Bir toplum içerisinde bireylerin bir arada yaşama ve birbirleriyle iletişim kurma, duygu ve

düşüncelerini ifade etme gereksinimlerinden ötürü dil oluşmuştur. Aksarsu da, dilin organizması da insanda bulunan genel dil yetisinden ve insanın söylemeye gereksinmesinden doğduğu ve bir insan topluluğu içinde meydana geldiği şeklinde açıklamıştır (Akarsu, 1998: 20). Her toplum dilini kendi yaratmıştır. Toplum tarafından yaratılan dilin bir işlevi de toplumun kültürünü kuşaktan kuşağa aktarmaktır. Kuşaktan kuşağa aktarılan dil, zaman içinde kullandıkça değişir ve gelişir. Dilin, bu özellikleriyle toplum açısından önemi açığa çıkmaktadır.

Dil, insanda doğuştan var olan “dil yetisi” özelliği neticesinde kazanılarak öğrenilir. Dilin var olmasını ve sürekliliğini sağlayan toplumdur. Dildeki kelimelerin toplum içerisinde diğer kuşaklara aktarılmasını, o toplumda yaşayan bireyler belirler. Toplum bir arada yaşamaya devam etmezse dil de yok olur. Akarsu, bir dilin, halkın ağızında yaşadığı sürece o dilin sözcük dağarcığının durmadan çoğaldığını, yeni sözcükler yaratıldığını, sözcük kurma yetisinin dilin biçimini borçlu olduğu köklerde, konuşulanların öğrenilmesinde ve sözün günlük kullanılmalarında yeni biçimler ortaya koyduğunu belirtmiştir (Akarsu, 1998: 32). Toplum sahip olduğu dili kullanmadıkça dil varlığını kaybeder. Kendine özgü olan dilini kullanmayan bir toplumda sanat, edebiyat, müzik gibi alanlarda eserler üretilmesi beklenemez. Dolayısıyla dilini kullanmayan ve üretemeyen toplum varlığını yitirir. Toplum sahip olduğu dili kullandıkça ve yeni eserler ürettikçe dil, kuşaktan kuşağa aktarılarak değişme ve gelişme gösterir.

Kültür, sonradan ortaya çıkan ve yaşantıyla toplumu şekillendiren, toplumun bir parçası ve topluma özgüdür. Her birey, doğup büyüdüğü aile ve çevresinden kendi kültürünü öğrenerek toplum kültürüne dahil olur. Dolayısıyla toplum aynı zamanda kendine özgü olan kültürünü meydana getirir. Ünalın, kültürü, düşüncülerin, davranışların ve bunlara bağlı olarak dilin göstergelik ettiği bir yaşama alanı olarak vurgulamaktadır (Ünalın, 2014: 32). Bir toplumun adet, gelenek ve görenekleri, davranışları, inançları, alışkanlıkları, yaşam biçimi, konu ve olaylara bakış açısı o toplumun kültürünü yansıtır. Dolayısıyla kültürün toplum tarafından yaratıldığını ve topluma özgü olan her şeyi ifade ettiğini belirtebiliriz. Kongar, insanın yarattığı bütün araç ve gereçleri maddi kültüre; yine insanın yarattığı bütün anlamları, değerleri, kuralları manevi kültüre örnek olarak gösterdiğini belirtir (Kongar, 2000: 329).

Toplumu oluşturan iki önemli unsur dil ve kültürdür. Kültür de dil gibi nesilden nesile aktarılarak toplumun kendine has özelliklerin yaşamasını yani o toplumun yok olmamasını sağlar. Dil, nasıl toplum içerisinde sürekli gelişerek değişen ve gelişme gösteren bir iletişim aracıysa kültür de toplumun ürettiği eserler sayesinde değişme ve gelişme gösterir. Dolayısıyla dil ve kültür birbiriyle etkileşim içindedir ve birbirini şekillendirir. Jiang konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir: “Dil ve kültür arasındaki ilişkide iletişimi ulaşıma benzetir. Dil, araç; kültür, trafik ışığıdır. Dil, iletişimi hızlandırır ve kolaylaştırır; kültür ise iletişimi düzenler; bazen geliştirir, bazen de engeller.” (Jiang, 2000: 329).

Kültürün dile yansması, deyim ve atasözleri üzerinde görülmektedir. Atasözleri Türkçede öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel olarak ifade edilir. Atasözleri, yol gösterici niteliktedirler. Ders çıkarma anlamı vardır. Toplumun bakış açısını ve düşünme biçimini yansıtır. Aynı zamanda toplumun değer yargılarını, adet, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi verirken toplumun kültürünü de yansıtmış olurlar. Deyimler ise atasözlerinden farklı olarak ders verme, yol gösterme, öğüt verme anlamı taşımazlar. Gerçek anlamlarından ayrı bir anlam taşırlar. Deyim ve atasözlerinin kaynağı toplumsal yaşamdır. Bireylerin birlikte yaşayarak toplum içerisinde oluşturdukları deyim ve atasözleri, o toplumun kültürünü yansıtmada önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla

yabancı dil öğreniminde ve öğretiminde de deyim ve atasözleri, toplumun kültürünü yansıması bakımından önemlidir.

Türkçe ve Japonca “ekmek” ve “pirinç” ile ilgili deyim ve atasözleri

Türkçede “ekmek” ile ilgili deyim ve atasözleri

Japonlar pirinçten pilav “*gohan* (ごはん)”, Türkler buğdaydan “ekmek” yaparak bunları yemek kültürlerinin ana maddesi haline getirmişlerdir. Türklerde beslenme kültürü, yaşam alanlarına göre şekillenmiştir. “Ekmek”, beslenme kültüründe Türkler için önemli ve değerli bir yere sahipken, Japonca ekmek anlamına gelen “*pan* (パン)” ile ilgili deyim ve atasözü bulunamamıştır. Çünkü 16.yüzyılda Portekizlilerin Japonya’ya gelmesiyle ilk kez ekmekle tanışan Japonlar, ekmeği o dönem itibariyle yemeye başlamışlardır. Dışarıdan gelen bu yiyeceğin adını “*pan* (パン)”ⁱⁱ şeklinde benimsemişlerdir. Japoncada yabancı kökenli sözcükler katakana yazı biçimiyle yazılırlar. Bu nedenle “ekmek” anlamına gelen “*pan* (パン)” onların yemek kültürüne ait bir kavram olmamasından olsa gerek, bununla ilgili literatür taramasında deyim ve atasözüne rastlanmamıştır.

Aksan, ekmeğin en önemli besin maddesi olduğunu dilde, sözvarlığındaki yerinden de anlaşıldığını belirtmiştir (Aksan, 2015a: 108). Türklerde her öğünde “ekmek” mutlaka bulunur. “Ekmek”, hem geleneksel Türk mutfağında hem de kavram olarak değerlidir. Kutsal olarak nitelendirilir. Bu kutsallık durumuna “ekmek çarpsın ki” deyiminde de rastlamaktayız. “Ekmek” için yüklenen değerın büyüklüğü deyim ve atasözlerinde de görülmektedir.

(1) Ekmek elden su gölden:

Şirin vd. bu ifadeyi, başkasından gelenlerle hayatını sürdürmek, çalışmamak, kendi kazancını kendisi sağlamamak şeklinde açıklar (Şirin vd, 2016: 40).

Örnek (1)’de kullanılan kalıp ifade bize göre, hiçbir iş yapmayan, bir uğraşısı olmayan, hiçbir işte emeği olmayan, yan gelip yatan kişilere yiyecek ve diğer yaşamak için gerekli olan her şeyin, başkaları tarafından sağlandığı durumlar için kullanılır. “Ekmek”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır.

(2) Ekmek kalede, it hendekte:

Altın atasözleri ve deyimleri sözlüğü, bu ifadeyi, elde edilmek istenen şeye ulaşmanın olanaksız olduğu durumlarda söylendiğini açıklar (Altın Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü, 2018: 29).

Örnek (2)’de kullanılan kalıp ifade bize göre, istenilen ve hedeflenen şeyi elde etmenin kolay olmadığı aksine buna ulaşmanın zor olduğu düşünülen durumlarda kullanılır. “Ekmek”, burada hedef olarak yananlamıyla kullanılmıştır.

(3) Ekmeğine yağ sürmek:

Adıgüzel, bu ifadeyi, istedikleri, bekledikleri şekilde, istenmediği halde, birinin işine yarayacak biçimde davranmak olarak açıklar (Adıgüzel, 2016: 94).

Örnek (3)'te kullanılan kalıp ifade bize göre, birinin çıkarına olacak şekilde bir iş ya da eylemde bulunanlara karşı söylenen bir sözdür. Fırsatı değerlendirmek anlamındadır. “Ekmek”, bir duruma, bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(4) Ekmeği ekmekçiye ver bir ekmek de üste ver. (Yarisını yerse helal olsun)

Aksoy, bu ifadeyi, verilecek ücret ne kadar olursa olsun, her iş uzmanına yaptırılmalı şeklinde açıklar (Aksoy, 2018: 258).

Örnek (4)'te kullanılan kalıp ifade bir işi uzmanına yaptırmanın daha iyi sonuçlar vereceğini belirtmek için kullanılır. “Ekmek”, bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(5) Ekmek teknesi

Aydoğan, bu ifadeyi, geçim sağlamak için kullanılan araç olarak belirtir (Aydoğan, 2018: 73).

Örnek (5)'te kullanılan kalıp ifade insanın yaşaması ve ihtiyaçlarını karşılaması için çalıştığı ve bu emeğinin sonucunda para kazandığı aracı ifade ederken kullanılır. “Ekmek”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır.

(6) Ekmek elden su gölden:

Aydoğan, bu ifadeyi, kendisi çalışmayıp başkasının kazancıyla geçinmek şeklinde açıklar (Aydoğan, 2018: 73).

Örnek (6)'da kullanılan kalıp ifade hiçbir iş yapmayan, bir uğraşısı olmayan, hiçbir işte emeği olmayan, yan gelip yatan kişilere ve diğer yaşamak için gerekli olan şeylerin başkaları tarafından sağlandığı durumlar için kullanılır. “Ekmek”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır.

(7) Bir dilim ekmekle aç, bir dilim ekmekle tok:

Altın atasözleri ve deyimler sözlüğüne göre bu ifade, fazla şey istemeyen azla yetinmeyi bilen kimse için söylenir (Altın Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü, 2018: 65).

Örnek (7)'de kullanılan kalıp ifade bize göre, küçücük bir şeyle bile yetinmeyi bilen çokta gözü olmayan kişilerin durumunu anlatmak için kullanılır. “Ekmek”, gereksinim duyulan bir şeye benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(8) Ekmeğini yemek:

Aydoğan'a göre, birinin yanında çalışarak geçimini sağlamayı ifade eder (Aydoğan, 2018: 72).

Örnek (8)'de bize göre bu kalıp ifade, yapılan iş ve emeğin karşısında kişinin verdiği parayı ifade ederken kullanılır. “Ekmek”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır.

Türkçede “pirinç” ile ilgili deyim ve atasözleri

“Pirinç ve pilav”, yine Türk mutfağındaki temel besinler arasındadır. Şenesen, Günlük sofralardan geleneksel kutlama ya da törenlerde de pirinç, arpa, buğdayın ön sıralarda yerini aldığını; Türk kültüründe bereket ve bolluğun simgesi olarak kabul edildiğini belirtmiştir (Şenesen, 2011: 223). Aynı zamanda pirincin önemi deyim ve atasözlerine de yansımıştır.

(9) Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak:

Hengirmen, bu ifadeyi, bir kimsenin elindekilerle yetinmeyerek daha iyi bir şey elde etmek veya iyi bir konuma gelebilmek için elinde bulunanları yitirmesi olarak açıklar (Hengirmen, 1994: 74).

Örnek (9)'da kullanılan kalıp ifade bize göre, elimizdekiyle yetinmeyip daha iyisinin peşinde koşarken elimizdeki mevcut olanı kaybetme durumunda kullanılır. Pirincin bulgurdan daha değerli olduğunu anlatmaktadır. "Pirinç", değerli anlamı yüklenerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(10) Sade pirinç zerde^m olmaz, bal gerektir kazana, baba malı tez tükenir evlat gerek kazana:

Aksoy, bu ifadeyi, hakıyla yararlanılacak bir şeyin meydana gelmesi için bir takım öğelerin bir araya gelmesinin gerekli olduğunu; kişi kendi emeği ile kazanç sağlayıp bunu baba malına katmıyorsa babasından kalan malın tez tükeneceği şeklinde açıklar (Aksoy, 2018: 418).

Örnek (10)'da kullanılan kalıp ifadede bize göre, "pirinç" için maddi değer yüklenmiştir. Bir mala benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(11) Pirincin taşını ayıklamak:

Aydoğan, bu ifadeyi, çok karışmış olan işin içinden çıkabilirsen çık durumunu anlatmak için kullanıldığını belirtir (Aydoğan, 2018: 33).

Örnek (11)'de kullanılan kalıp ifade bize göre, bir iş ya da durum karşısında karışık ve zor bir olayla karşılaşmayı ifade eder. "Pirinç", bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(12) Pilav yiyen kaşığı yanında taşır:

Aydoğan, bu ifadeyi, bir işi yapacak, bir şeyden yararlanacak kişinin, bunun için gerekli malzemeyi yanında buldurmalı, harcamaları yapmalı şeklinde açıklar (Aydoğan, 2018: 403).

Örnek (12)'de kullanılan kalıp ifade bize göre, "pilav", bir işi yapmak için gerekli araç ve yöntemi belirtir, bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

Japoncada "pirinç (kome 米)" ile ilgili deyim ve atasözleri

Pirincin Japon mutfağında temel besin maddesi olduğu bilinen bir şeydir. Japonya'nın iklim koşulları, farklı çeşitlerde pirinç üretimi için olanak sağlamıştır. Dolayısıyla pirinç üretiminin ülke ekonomisine önemli bir katkısı vardır. "Pirinç", Japon kültürü için bereket sembolü olmuştur. Dinsel inançlar, toplumsal ilişkiler, beslenme ve yemek gibi konularda Japon kültürünü biçimlendirmiştir.

Şintoizmin tanrılarında birisi Inari adındaki Pirinç Tanrısıdır. Inari, bir tarım tanrısı olarak bolluk ve bereketin simgesidir. Japonya'nın en önemli besin kaynağı olan pirincin ekimi sırasında Inari'den bereket istenir. Inari tapımının başlaması bir efsaneye dayanmaktadır. Buna göre; Irogu adlı bir adam kendisine "pirinç keki"nden bir hedef yapmıştı. Ancak Irogu'nun hedefe attığı oku, beyaz bir kuşa dönüşerek uçmaya başlamıştı. Irogu hayretle bu kuşun peşine düşmüş ve kuş onu Fushimi Dağı'nda bir pirinç fidesine ulaştırmış. Böylece Irogu, tanrı Inari kültürünü başlatmıştı. (Gezgin, 2010: 155-156)

Pirincin mutfak kültüründe nasıl bir yere sahip olduğunu anlamak için deyim ve atasözlerine bakmak gerekmektedir. Örneğin aşağıdaki deyim ve atasözlerini incelediğimizde; toplumun “pirinç” için yüklediği anlam ve değeri görmek mümkündür.

(1) *Konuka sangō attara muko-ni iku na* / 粉糠三合あつたら婿に行くな

“İnce pirinç kepeği varsa iç güveysi olma.”

Yonetsu, bu ifadeyi, elinde az miktarda mal varlığı olsa bile iç güveyi olarak gitme şeklinde ifade eder (Yonetsu, 1997: 181).

Örnek (1)’de kullanılan kalıp ifade bize göre, kişinin geçim kaynağı kıt kanaat olsa bile erkeğin iç güveysi yaşamaması gerektiğini anlatır. Aza kanaat etme durumunda kullanılır. “Açlık ile tokluğun arası bir lokma ekmek”, “bir dilim ekmekle aç, bir dilim ekmekle tok” sözleri ile aza tamah etme açısından benzer. Küçük bir geçim kaynağına sahipsen, daha fazlasına ihtiyaç duyma anlamı da ifade eder. Verilen bir öğüt olarak kullanıldığı görülmektedir. Burada “pirinç”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır.

(2) *Kome-ga agaru-to yachin-ga sagaru* / 米が上がると家賃が下がる

“Pirincin fiyatı yükselirse ev kirası düşer.”

Yonetsu, bu ifadeyi, eğer temel gıdayı temsil eden pirincin fiyatı yükselirse, ekonomik olarak sıkıntıya girileceği için kiraya verilebilecek paranın miktarının azalması şeklinde belirtir (Yonetsu, 1997: 183).

Örnek (2)’de kullanılan kalıp ifade bize göre, eldeki paranın ancak gıda temin etmeye yettiği, dolayısıyla kiraya ayrılacak bütçenin azalacağı ya da kalmayacağı anlamını taşır. Pirincin değerli olduğu ve fiyatının yükseldiğinde ekonominin de ona göre şekilleneceği anlaşılmaktadır. Pirincin yiyecek olarak düzanlamıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Başka bir deyişle pirince maddi değer yüklendiği için Türkçedeki “yiyecek ekmeğimiz yok”, “ekmek alacak paramız yok” şeklinde ekonomik durumu anlatan atasözleriyle benzerlik göstermektedir.

(3) *Minoru hodo atama-no sagaru inahoka na* / 実る程頭の下がる稲穂かな

“Olgunlaşmış dolan pirinç başağının başı, aşağı doğru eğilir.”

Japonca deyim ve atasözleri internet sitesi sözlüğüne göre bu ifade, insan olgunlaştıkça başka insanlara karşı saygılı olmaya başlar anlamına gelir. “Pirinç”, olgunlaştığında ve hasat edilmeye hazır olduğunda, bitkinin tepesindeki ağırlıklar onu yere indirir. Japonlar bunu, yılların kazandırdığı bilgeliğe ve alçakgönüllülüğe yorarlar. İnsanın başının, doğaya ve yaşama karşı duyulan derin bir saygı ile eğilmesine neden olduğu düşünülür. Olgun bir pirinç bitkisi başını eğer (<https://dictionary.goo.ne.jp/word>).

Örnek (3)’te kullanılan kalıp ifade bize göre, Türkçedeki “başak büyüdükçe boynunu eğer” ile aynı anlamdadır. Bilgili insanın alçakgönüllü olacağıyla özdeşleştirme yapılmıştır. “Pirinç”, insana benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(4) *Mochi wa kona de tore* / 餅は粉で取れ

“Pirinç kekini (lokumunu) un ile tut”

Yonetsu’ya göre, yeni yapılmış pirinç keklerinin yüzeyi çok yapışkan olur. O yüzden un ile kaplayıp tutulur. Bir şey yapılacağı zaman doğru yöntemin tercih edilmesinin iyi olduğu anlamına geldiğini ifade eder (Yonetsu, 1997: 446).

Örnek (4)'te kullanılan kalıp ifade bize göre, “pilav yiyen kaşığı yanında taşır”, “ekmeği ekmekçiye ver bir ekmek de üste ver” ile benzer anlamı taşır. İşin ehline verilmesi gerektiğini ifade eder. “Pirinç”, bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(5) *Nuka-no naka-de kometsubu sagasu* /糠の中で米粒探す

“İnce pirinç kepeğinin içinde pirinç tanesi aramak”

Yonetsu, bu ifadenin, ince pirinç kepeğinin içinde pirinç tanesi aransa bile bulmanın imkânsız olduğunu, bunun gibi olası imkânsıza yakın durumları anlatırken kullanıldığını belirtir (Yonetsu, 1997: 345).

Örnek (5)'te kullanılan kalıp yapıda, “pirinç”, bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır. “Ayıkla pirincin taşını” ile benzer anlamda olduğu düşünülmektedir.

(6) *Meshi-no tane* / 飯の種

“Pilav tanesi”

Harada'ya göre bu ifade, hayatını devam ettirebilmek için gereken paranın kazanılabileceği bir işi anlatırken kullanılır (Harada, 2010: 793).

Örnek (6)'da kullanılan bu yapının, “ekmek teknesi” ile benzer anlamda olduğu düşünülmektedir. “Pirinç”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır.

(7) *Mochi-no naka kara yane ishi* /餅の中から屋根石

“Pirinç kekinin (lokumunun) içinden tuğla çıkması”

Yonetsu'ya göre, pirinç keki normalde küçük bir yiyecek olduğu için içinden tuğla çıkması kadar elde edilmek istenen şeye ulaşmanın olanaksız olduğu durumları ifade eder (Yonetsu, 1997: 446).

Örnek (7)'de kullanılan bu ifade bize göre, imkânsızlık anlamında kullanılmaktadır. “Pirinç”, elde edilmek istenen şeye yani hedefe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

(8) *Hiya meshi-wo kuu* /冷や飯を食う

“Soğumuş pilav yemek”

Kanyōku jiten sözlüğüne göre, başkasının evinde uzun süre bedava kalıp yiyip içmek anlamına gelir (Kanyōku Jiten, 2010: 328).

Örnek (8)'de kullanılan bu ifade bize göre, hiçbir iş yapmayan, bir uğraşısı olmayan, hiçbir işte emeği olmayan, yan gelip yatan kişiler için ve diğer yaşamak için gerekli olan şeylerin başkaları tarafından sağlandığı durumlarda kullanılır. “Ekmek elden su gölden” anlamını ifade eder. “Pirinç”, yiyecek olarak düzanlamıyla kullanılmıştır.

(9) *Uchi-no kome-no meshi yori tonari-no mugi meshi* /内の米の飯より隣の麦飯

“Kendi evindeki pirinç pilavındansa komşunun evindeki buğday pilavı”

Yonetsu'ya göre bu kalıp ifade, buğday pilavının pirinç pilavından daha değerli olup başkasının malının, kendi elindeki maldan daha iyi görünmesi anlamına gelir (Yonetsu, 1997: 74).

Örnek(9)'da bize göre, “buğday” ile “pirinç” karşılaştırılmakta ve değerli olarak yananlamıyla kullanılmaktadır. “Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak” ile benzer anlamdadır.

(10) *Tanin-no meshi-wo kuu* / 他人の飯を食う

“Başkasının pilavını yemek.”

Reikai Kanyōku Jiten’e göre, başka insanların arasında yaşayarak hayat tecrübesi edinmeyi ifade eder (Reikai Kanyōku Jiten, 1992: 468).

Örnek (10)’da bize göre, kişinin yaşadığı çevre içerisinde geçim kaynağını sağlaması ve hayat tecrübesi kazanmasını ifade eder. “Pirinç”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır. “Ekmeğini yemek” ile benzer anlamdadır.

Karşılaştırma ve sonuç

Türkçe ve Japonca deyim ve atasözlerinde yer alan “pirinç” ve “ekmek” sözcüklerinin yüklendikleri anlamlarda aşağıdaki benzerlikler saptanmıştır. Örneğin,

Örnek (1) “*Mochi wa kona de tore* / 餅は粉で取れ”, *Pirinç kekini (lokumunu) un ile tut*: Burada pirinç keki ya da lokumunun una bulayarak yenmesiyle ilgili yeme şekli anlatılmaktadır. Japonlar bu atasözünü bir işi uzmanına yaptırmanın daha iyi sonuçlar vereceğini ifade etmek için kullanırlar. Ayrıca, bir şey yapılacağı zaman doğru yöntemin tercih edilmesinin iyi olduğu anlamına da gelmektedir. Türkçede ise bu kalıp ifade “Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver” ile hem anlam hem de kullanım yönünden benzerdir. Deyim ve atasözlerinde geçen Japonca “pirinç” ile Türkçe “ekmek” sözcüklerinin yananlamlarının “önemli bir iş” anlamını yüklenmiş oldukları ve her ikisinin de aynı anlam değerleri yüklendikleri sonucuna varılmıştır.

Örnek (2) “*Nuka-no naka-de kometsubu sagasu* / 糠の中で米粒探す”, “İnce pirinç kepeğinin içinde pirinç tanesi aramak”: Karışık ve içinde çıkılmaz durumları anlatmak ve işin ne kadar karmaşık olduğunu vurgulamak için kullanılmaktadır. Türkçede aynı durum için kullanılan “ayıkla pirincin taşını” sözü bulunmaktadır. Her iki ifade de geçen “pirinç” sözcüğünün yananlam olarak “karmaşık bir iş” anlamı yüklendikleri ve bunun sonucunda benzerlik gösterdikleri anlaşılmıştır.

Örnek (3) “*Meshi-no tane* / 飯の種”, “pilav tanesi”: İnsanın yaşaması ve ihtiyaçlarını karşılaması için çalıştığı ve bu emeğinin sonucunda para kazandığı aracı ifade ederken kullanılır. Bir pirinç tanesinin ne kadar önemli olduğunu ifade eder. “Ekmek teknesi” ile benzer anlamdadır. Her ikisinde de “pirinç” ve “ekmek”, geçim kaynağı olarak yananlam yüklendiği anlaşılmıştır ve bu noktada benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Yapılan karşılaştırma sonucunda Türk toplumunda “ekmek” önemli ve değerli bir yere sahipken, Japon toplumunda da “pirinç (*kome*米)” için aynı değerler yüklendiği ortaya çıkarılmıştır. Başka bir deyişle, Türk toplumunda “ekmek” için yüklenen değer Japon toplumunda “pirinç (*kome*米)” için yüklendiği görülmüştür. Türk toplumunda “ekmek” için değerli ve geçim kaynağı anlamları yüklenirken Japon toplumunda bu anlamların “pirinç (*kome*米)” için yüklendiği, buna karşın Türkçedeki “pirinç” ile ilgili deyim ve atasözleri incelendiğinde, “pirinç” sözcüğünün geçim kaynağı anlamını taşımadığı saptanmıştır. Buna göre hem Türkçe hem de Japoncadaki “pirinç (*kome*米)” sözcüklerinin yananlamları açısından birbirine göre farklılık gösterdikleri ve Japonca

“pirinç (*kome*米)” sözcüğünün tüm atasözü ve deyimlerde olumlu anlam içeren bir değere sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Sonucu özetlemek gerekirse;

(1) Türkçe “ekmek”, Japonca “pirinç (*kome*米)” sözcükleri hem düzanlamda hem de yananlamda aynı değerleri yüklenmişlerdir.

(2) “Geçim kaynağı” anlamının, Japonca deyim ve atasözlerinde “pirinç (*kome*米)” ile ifade edilirken, Türkçede “ekmek” ile ifade edildiği saptanmıştır.

(3) “Ekonomi ve maddi değer” ile ilgili, Japonca deyim ve atasözlerinde “pirinç (*kome*米)” ile ifade edilirken, Türkçede “ekmek” ile ifade edildiği görülmüştür. Türkçede “pirinç” ile ilgili bu anlamların yüklenmediği ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 1. Anlam bakımından benzerlik ve farklılık gösteren Japonca ve Türkçe deyim ve atasözleri

NO	JAPONCA	TÜRKÇE	ANLAMI	DEĞERLENDİRME
1	餅は粉で取れ <i>Mochi-wa kona-de tore</i>	Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver	Bir şey yapılacağı zaman doğru yöntemin, işin uzmanının tercih edilmesinin iyi olduğu anlamına gelir.	“Pirinç” ve “ekmek”, işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.
2	餅は粉で取れ <i>Mochi-wa kona-de tore</i>	Pilav yiyen kaşığı yanında taşır	Bir şey yapılacağı zaman doğru yöntemin tercih edilmesinin iyi olduğu anlamına gelir.	Her ikisinde de bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.
3	餅の中から屋根石 <i>Mochi-no naka-kara yane ishi</i>	Ekmek kalede, it hendekte	Elde edilmek istenen şeye ulaşmanın olanaksız olduğu durumlarda kullanılır.	“Pirinç” ve “ekmek”, hedefe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.
4	冷や飯を食う <i>Hiya meshi-wo kuu</i>	Ekmek elden su gölden	Hiçbir iş yapmayıp başkalarının kazancıyla geçinen kişilerin durumunu ifade etmek için kullanılır.	Her ikisi de yiyecek olarak düzanlamı ile kullanılmıştır.
5	飯の種 <i>Meshi-no tane</i>	Ekmek teknesi	İnsanın yaşaması ve ihtiyaçlarını karşılaması için çalıştığı ve bu emeğinin sonucunda para kazandığı aracı ifade ederken kullanılır.	Her ikisinde de geçim kaynağına benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.
6	内の米の飯より隣 の麦飯	Dimyat’a pirince giderken evdeki	Değerli bir şeyin peşinden koşarken elindeki kaybetmek.	Pirinç her ikisinde de değerli bir şeye benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

	<i>Uchi-no kome-no meshi yori tonari-no muji meshi</i>	bulgurdan olmak		
7	粉糠三合あつたら 婿に行くな <i>Konuka sangō attara muko- ni iku na</i>	Açlık ile tokluğun arası bir lokma ekme	Küçük bir şeyle yetinmek, aza kanaat etme anlamındadır.	“Ekmek”, yiyecek olarak düz anlamıyla, “pirinç”, geçim kaynağına benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.
8	粉糠三合あつたら 婿に行くな <i>Konuka sangō attara muko-ni iku na</i>	Bir dilim ekmekle aç, bir dilim ekmekle tok	Küçük bir şeyle yetinmeyi bilmek anlamındadır.	“Ekmek”, gereksinim duyulan bir şeye, “pirinç”, geçim kaynağına benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.
9	他人の飯を食う <i>Tanin-no meshi-wo kuu</i>	Ekmeğini yemek	Birinin yanında çalışıp geçimini sağlamak anlamındadır.	Her ikisinde de “pirinç”, geçim kaynağı olarak yananlamıyla kullanılmıştır.
10	糠の中で米粒探す <i>Nuka-no naka-de kometsubu sagasu</i>	Ayıkla pirincin taşını	Bir işin, karışıklığını ve zorluğunu anlatırken kullanılır.	Her ikisinde de “pirinç”, bir işe benzetilerek yananlamıyla kullanılmıştır.

ⁱ Deyim ve atasözlerine Dil-Kültür Etkileşimi Açısından Türkçe ve Japonca Deyim ve Atasözleri – Yemek Kültüründen Temel Sözcükler Odaklı- adlı yüksek lisans tezinde ayrıntılı olarak bakılabilir.

ⁱⁱ <http://gogen-allguide.com/ha/pao.html>

ⁱⁱⁱ Zerde, gelenek <https://tr.wikipedia.org/wiki/Zerde>

Kaynakça

- Akarsu, Bedia (1998) *Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akbay, O. Haluk (2014) Japon Atasözlerinde Geçen Bazı Hayvan İmgeleri Üzerine Tespitler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (31): 127-146.
- Aksan, Doğan (2015a) *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2015b) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bircan, Ufuk (2015) Roland Barthes ve Göstergebilim. https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ozeny/114829/ROLAND_BARTHES_VE_GOS TERGEBILIM.pdf, 13 (26): 17-41.
- Denizman, Sevim (2019) *Türkçede Burun Japoncada Hana İle Oluşmuş Deyimler* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gençer, Zeynep (2017) Türk ve Japon Atasözlerinde Hayvan Metefoları Japon Dili ve Kültürü İncelemeleri. London: Transnational Press London.
- Gezgin, Deniz (2010) *Bitki Mitosları*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Günay, Doğan (2016) *Kültürbilime Giriş*. İstanbul: Papatya Bilim Üniversite Yayıncılığı.

- Has, Sinem (2020) *Dil-Kültür Etkileşimi Açısından Türkçe ve Japonca Deyim ve Atasözleri-Yemek Kültüründen Temel Sözcükler Odaklı-* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kongar, Emre (2013) *Kültür Üzerine*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şenesen, Refiye (2011) Türk Halk Kültüründe Bolluk ve Bereketle İlgili İnanç ve Uygulamalarda Eski Türk Kültürü İzleri. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 17 (66): 209-228.
- Şirin, Emel (2016) *Deyim Yerindeyse*. Sevtap Işık, Ceren Çevik, Tuğba Doğru, Tuncay Dalkıç ve Baran Solar. Ankara: Pegem Akademi.
- Takamura, Yoko (1995) *Japonca İle Türkçe Arasında Anlambilim Açısından Bir Karşılaştırma (Vücut Organlarıyla İlgili Deyimler)* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekmen, Ayşe Nur ve Akiko Takana (2016) *Japonca Dil Bilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi
- Ünalın, Şükrü (2013) *Dil Ve Kültür*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Varoğlu, Gonca (2016) *Hara, Kokoro, Mune Sözcükleri İle Oluşturulan Japonca Deyimlerde Metaforik Ve Metonimik Yapılanma* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wenying, Jiang (2000) The Relationship Between Culture And Literatures. *ELT Journal*, 54 (4): 328-334.

Kullanılan Sözlükler

- Adıgüzel, Hüseyin (2016) *Açıklamalı-Örnekli Türkçe Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Aksoy, Ö. Asım (2018) *Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü 1*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Altın Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü* (2018). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Aydoğan, Rüştü (2018) *Türk Dil Kurumu Kurallarına Uygun Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Evrensel İletişim Yayınları
- Harada, Tanada (2010) *Kanyōku Jiten Koji Kotowaza*. Miyazaki Kazuma, Masato Maida, Shozo Takase. Tokyo: Sanseidō Yayınları.
- Hengirmen, Mehmet (1994) *Deyimler Sözlüğü 1000 Temel Deyim*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kanyōku Jiten* (2010) Tokyo: Kabushikigaisha Gakken Kyōiku Shuppan.
- Reikai Kanyōku Jiten* (1992) Tokyo: Sōtakusha Shuppan.
- Yonetsu, Senji (1997) *Kotowaza Jiten*. Tokyo: Yuki Shobo yayıncılık.
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Zerde> (Erişim Tarihi: 12.06.2020)
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.06.2020)
- <https://dictionary.goo.ne.jp/word/実るほど頭の下がる稲穂かな/> (Erişim Tarihi: 06.12.2019)
- <http://gogen-allguide.com/ha/pao.html> (Erişim Tarihi: 29.10.2020)